Дмитро ГЕРАСИМЧУК
аспірант освітньої програми «Науки про Землю»
Науковий керівник – кандидат географічних наук, доцент,
завідувач кафедри географії України і туризму
Інна ПОПЛАВСЬКА
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

ХАРАКТЕРИСТИКА СПРОМОЖНОСТІ МЕЛЬНИЦЯ-ПОДІЛЬСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ТА МІСЦЕ В НІЙ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Мельнице-Подільська селищна територіальна громада розташована у Чортківському районі Тернопільської області та характеризується периферійним положенням у регіональній системі розселення. До її складу входять 22 населені пункти, площа становить близько 245 км², а чисельність населення – понад 16 тис. осіб. Адміністративним та основним соціально-сервісним центром є Мельниця-Подільська, де концентрується значна частина освітніх, медичних, адміністративних і соціальних функцій громади.

Спроможність громади формується взаємодією демографічної, економічної, фінансової, інфраструктурної та соціальної складових. Водночас однією з її характерних рис є поєднання достатньо розгалуженої соціальної інфраструктури з обмеженою власною фінансовою базою. Так, за даними фінансового моніторингу, у 2021 р. рівень дотаційності бюджету становив 51,0 % при середньому значенні для громад Тернопільської області 23,3 %. Частка місцевих податків і зборів у доходах загального фонду дорівнювала 26,6 %, а заробітна плата формувала 84,9 % його видатків. Це свідчить про значне навантаження поточних витрат і відповідно обмежує можливості спрямування власних ресурсів на модернізацію інфраструктури та розвиткові проєкти.

Проблемність окремих складових спроможності підтверджується сучасними рейтинговими оцінками. За результатами оцінювання громад Тернопільської області у 2025 р. Мельнице-Подільська ТГ належала до групи громад із невикористаним потенціалом. Оцінювання охоплювало фінанси, економіку, освіту і спорт, цифровізацію, житлово-комунальне господарство, соціальні послуги та інші напрями. Тому її позицію доцільно трактувати не як абсолютну

неспроможність, а як невідповідність між наявним територіальним, людським та інфраструктурним потенціалом і результативністю його використання.

Важливе місце у структурі спроможності Мельнице-Подільської територіальної громади займає соціальна сфера, оскільки саме вона забезпечує базові потреби населення та значною мірою визначає якість життя і соціальну стійкість території.

Найбільш розгалуженою складовою соціальної сфери є освіта. За актуальними даними ІСУО, у сфері управління громади обліковується 18 закладів загальної середньої освіти, з яких 8 призупинили діяльність або перебувають на ремонті, та 14 закладів дошкільної освіти, з яких 4 не функціонують. Отже, фактично діюча мережа є меншою за сформовану раніше, що відображає її поступову адаптацію до демографічних змін. Показовим є також рівень завантаженості окремих сільських закладів. Наприклад, Дзвиняцький ЗЗСО має проєктну спроможність 250 місць, тоді як навчається у ньому 127 учнів, тобто завантаженість становить близько 51 %. У закладі функціонує 10 класів і працює 28 осіб. Таким чином, для громади характерне поєднання необхідності збереження територіальної доступності освіти з високою ресурсоємністю утримання недостатньо завантажених закладів.

Важливою складовою соціальної спроможності є охорона здоров'я. Мережа первинної медичної допомоги забезпечує базове обслуговування населення адміністративного центру та сільських поселень. Її значення посилюється периферійним положенням громади відносно потужніших медичних центрів Чортківського району. Тому збереження первинної ланки та доступності медичних послуг безпосередньо впливає на якість життя, особливо населення старших вікових груп.

Вагоме функціональне значення має система соціального захисту. Мельнице-Подільський територіальний центр надання соціальних послуг та реабілітації забезпечує догляд вдома, соціальну адаптацію, консультування, реабілітацію, натуральну допомогу, транспортні послуги, паліативний догляд і супровід осіб з інвалідністю. Концентрація такого комплексу функцій дає підстави розглядати Мельницю-Подільську як локальний соціально-сервісний вузол, орієнтований не лише на населення селища, а й на жителів навколишніх сільських територій.

Водночас просторова розосередженість 22 поселень формує суттєві відмінності у фактичній доступності послуг. Для мешканця периферійного села наявність закладу в адміністративному центрі ще

не означає його повної доступності. Вона визначається відстанню, станом дорожньої мережі, регулярністю транспортного сполучення, можливостями підвезення дітей, мобільністю людей похилого віку та осіб з інвалідністю. Тому оцінювати соціальну спроможність громади доцільно не лише за кількістю закладів, але й за часовою та транспортною доступністю послуг.

Отже, соціальна сфера Мельнице-Подільської ТГ характеризується суперечливим поєднанням достатньо розгалуженої інфраструктури та складності її утримання за умов демографічного скорочення і дисперсного розселення. Її подальший розвиток потребує не механічного скорочення мережі, а просторової оптимізації, розвитку підвезення, мобільних медичних і соціальних сервісів та цифрових форм обслуговування. Саме доступність соціальних послуг може розглядатися як один із ключових індикаторів реальної спроможності громади.Отже, Мельнице-Подільську ТГ можна характеризувати як громаду зі сформованим соціально-інфраструктурним потенціалом, але обмеженою фінансово-економічною спроможністю. Соціальна сфера, попри значне бюджетне навантаження, виступає одним із головних ресурсів її територіальної стійкості. Перспективним є перехід від простого утримання мережі закладів до управління їхньою якістю, доступністю та ефективністю через оптимізацію освітньої мережі, покращення транспортної доступності, розвиток мобільних соціальних і медичних послуг та цифровізацію сервісів. Саме баланс між фінансовою спроможністю і територіальною доступністю соціальних послуг має визначати подальший сталий розвиток громади.

Список використаних джерел:

1. Кузишин А. В., Поплавська І. В., Задворний С. І., Пушкар Б. Т., Горошко А. А. Особливості просторової диференціації територіальних громад: приклад Тернопільської області // Слобожанський науковий вісник. Серія: Природничі науки. 2024. Вип. 1. С. 97–104. Праця особливо доречна для обґрунтування територіальної диференціації спроможності громад області.

2. Кузишин А. В., Поплавська І. В., Горошко А. А., Кварцяний С. М. Доступність послуг соціального спрямування в контексті адміністративної реформи: кейс Тернопільської області // Природнича освіта та наука. 2025. № 3. С. 134–141. DOI: 10.32782/NSER/2025-3.18.

3. Мельнице-Подільська селищна територіальна громада. Офіційний сайт. Матеріали щодо структури громади, органів управління, комунальних установ, програм і соціальної інфраструктури. Режим електронного доступу – https://melpodilska-gromada.gov.ua/?utm

4. Рейтингова оцінка територіальних громад Тернопільської області. Інтерактивна інформаційно-аналітична панель. Доцільна для порівняльного оцінювання спроможності Мельнице-Подільської ТГ за окремими компонентами. Режим електронного доступу – https://datastudio.google.com/reporting/aea2eae7-6894-4619-bdff-919d87d4c5b3/page/p_uv3wfjw3rd?utm.